

УДК 929.731(477-25) (091)

КОЛИБЕНКО Олена,кандидат історичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу
нематеріальної культурної спадщини
Національного історико-
етнографічного заповідника«Переяслав» (м. Переяслав, Україна)
olenkakolybenko@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4009-5417>**КОЛИБЕНКО Олександр,**кандидат історичних наук, професор,
завідувач науково-дослідного відділу
археології Національного історико-
етнографічного заповідника
«Переяслав» (м. Переяслав)kolybenko@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8616-9074>**ПЕРЕЯСЛАВСЬКИЙ КНЯЗЬ XII ст. ГЛІБ ЮРІЙОВИЧ:
ДО БІОГРАФІЧНОГО ПОРТРЕТУ**

Метою даної розвідки є спроба реконструкції біографії князя Гліба Юрійовича, четвертого сина Юрія Володимировича (Долгорукого). Впродовж своєї княжої кар'єри цей князь сидів на столах у Курську, Каневі, Пересопниці та Дорогобужі, у Городці Остерському, найдовше Гліб перебував на переяславському княжому столі (1151, 1154–1169). Два останніх роки життя Гліб Юрійович був великим київським князем.

Період давньоруської історії, який охоплює другу половину 40-их – 50-ті рр. XII ст., був часом боротьби Ізяслава Мстиславича та Юрія Володимировича за верховенство на Русі. З 1147 р. Гліб Юрійович долучився до військово-політичних рухів у державі на боці свого батька.

У 1155 р., коли Юрій Долгорукий вчергове став великим київським князем, він посадив Гліба у Переяславі, останній залишився тут аж до захоплення Києва у березні 1169 р. Андрій Боголюбський звів свого слухняного й врівноваженого брата Гліба на київський стіл. Великим князем Гліб Юрійович пробув недовго, всього два роки.

Значну роль у політичній кар'єрі князя відігравали союзницькі стосунки з половцями, традиційні для Юрія Володимировича та його синів. Гліб неодноразово, виконуючи доручення батька, приводив половецькі сили для участі в князівських міжусобицях. Як переяславський князь, він мусив не лише підтримувати союзницькі стосунки з половцями, а й захищати Переяславищину від нападів зі Степу. Гліб Юрійович також брав участь у загальноруських походах проти степовиків.

Переяславським князем Гліб ставав двічі. Він мав непереборне бажання посісти Переяслав у розрахунок на великокняжий престол, пам'ятаючи про сакральний статус цього міста як останньої сходинки перед золотим київським

престолом. Але усі три його спроби захопити Переяслав закінчилися невдачею. Переяславським князем Гліба робили інші.

На київський стіл Гліб Юрійович потрапив, очевидно, в силу свого поступливого характеру, Андрія Юрійовича влаштовувала кандидатура Гліба.

Літописні статті надають достатньо інформації, щоб відстежити основні етапи життя та політичної кар'єри Гліба Юрійовича, проаналізувати та охарактеризувати його як особистість та історичну особу.

Ключові слова: Гліб Юрійович, міжусобна боротьба, Переяславль Руський, князь, стосунки з половцями, XII століття, київський престол.

PRINCE OF PEREYASLAV 12TH CENTURY HLIB YURIYOVYCH: TO THE BIOGRAPHICAL PORTRAIT

The purpose of this study is to attempt a reconstruction of the biography of Prince Hlib Yuriiovych, the fourth son of Yurii Volodymyrovych (Dolgorukii). Over the course of his princely career, he occupied the thrones of Kursk, Kaniv, Peresopnytsia, Dorohobuzh, and Horodets Osterskyi. He spent the longest period of his rule in Pereiaslav (1151, 1154–1169). During the final two years of his life, he held the title of Grand Prince of Kyiv.

The second half of the 1140s and the 1150s in the history of Kyivan Rus' was characterized by a struggle between Iziaslav Mstyslavych and Yurii Volodymyrovych for supremacy within Rus'. From 1147 onward, Hlib Yuriiovych became actively involved in military and political activities in support of his father.

In 1155, when Yurii Dolgorukii once again assumed the Kyivan throne, he installed Hlib in Pereiaslav, where the latter remained until the capture of Kyiv in March 1169. Following this event, Andrey Bogolyubsky elevated his compliant and even-tempered brother Hlib to the Kyivan throne. Hlib Yuriiovych's tenure as Grand Prince lasted only two years.

Allied relations with the Cumans, traditional for Yurii Volodymyrovych and his sons, played a significant role in Hlib's political career. On several occasions, acting on his father's instructions, Hlib brought Cuman forces to participate in princely internecine conflicts. As Prince of Pereiaslav, he was required not only to maintain allied relations with the Cumans but also to defend the Pereiaslav region from steppe incursions. Hlib Yuriiovych likewise participated in all-Rus' campaigns against the nomadic populations of the steppe.

Hlib occupied the Pereiaslav throne twice. He demonstrated a persistent desire to secure Pereiaslav, considering its sacral status as the final stage preceding accession to the Kyivan grand princely throne. However, all three of his attempts to seize Pereiaslav independently were unsuccessful; his appointments were ultimately determined by other political actors.

Hlib Yuriiiovych's accession to the Kyivan throne appears to have been facilitated by his conciliatory character, as his candidacy was acceptable to Andrii Yuriiiovych.

The chronicle accounts provide sufficient evidence to trace the principal stages of Hlib Yuriiiovych life and political career and to assess him both as a historical figure and as an individual personality.

Keywords: *Hlib Yuriiiovych, internecine struggle, Pereiaslavl of Rus', prince, relations with the Cumans, 12th century, Kyivan throne.*

Постановка проблеми. Однією зі складних проблем давньоруської історії є недостатнє дослідження історичних постатей, людей, які брали активну участь в тогочасних суспільно-історичних процесах та залишили свій слід у джерелах. Основним джерелом для дослідження давньоруської історії є літописи, у них відображений найбільший масив інформації, перш за все про еліту суспільства – князів.

Про Гліба Юрійовича, одного з 23-ох князів Переяславля Руського, на сторінках літописів збережено відносно багато відомостей. Але Гліб жив у період, коли на історичній арені діяли такі неординарні особистості як Ізяслав Мстиславич, Юрій Долгорукий, Святослав Ольгович, Ізяслав та Володимир Давидовичі, Ростислав Мстиславич, далі до процесів у державі долучилися представники власне його покоління – Ярослав Осмомисл, Мстислав Ізяславич, Андрій Боголюбський, Святослав Всеволодович, Святослав Ольгович. Гліб, із його вродженою обережністю й конформізмом, легко міг загубитися серед такого розмаїття яскравих особистостей. Він, власне, нічим особливим і не вирізнявся, хоча й мав амбітні плани. Але Гліб Юрійович усе ж спромігся посісти київський великокняжий престол, що змушує звернути увагу на цього давньоруського князя. Гліб досить довго (близько 15-ти років) перебував на княжому столі в Переяславі, що робить його постать цікавою в плані вивчення регіональної історії тієї доби.

Більшість дослідників, вивчаючи період середини XII ст., звертають увагу на яскравіші та дієвіші постаті, які залишили більш помітний слід у тогочасних процесах у державі, а князь Гліб, навіть з огляду на два роки князювання в Києві, втрачає у порівнянні з тим же Андрієм Боголюбським. Хоча Андрій Юрійович особисто навіть не був присутнім у Києві в березні 1169 р., тоді як Гліб Юрійович в результаті захоплення міста став київським князем. Але Андрій був головним ініціатором події, а Гліб всього лиш фігурою, зручною для виконання планів старшого брата. Тому дослідники у зв'язку з цією подією розглядають плани, дії й вчинки та результати дій Боголюбського і в переважній більшості ігнорують Гліба. Тому, на нашу думку, особа Гліба Юрійовича заслуговує на окрему розвідку. Перш за все слід розглянути відомі події життя цього князя, хронологію, перебіг та наслідки цих подій, причини та обставини певних дій та вчинків, особливості його характеру, риси особистості, плани та обставини реалізації своїх амбіцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових розвідках особі Гліба Юрійовича, на жаль, не приділено достатньо уваги. Багато дослідників ігнорують цього князя, а ті, що згадують Гліба, переважно говорять про нього, як про прохідного політика, який два роки перебував на столі в Києві.

М. М. Корінний у праці «Переяславская земля, X – первая половина XIII века» відзначив, що після смерті переяславського князя Ростислава Юрійовича «переяславський стіл дістався його брату Глібу». У 1154 р., коли Юрій утвердився в Києві, «Намісником великого київського князя в Переяславі стає Гліб Юрійович. Князівський стіл Гліб займав до 1169 р. В тому ж році з волі Андрія Боголюбського, він стає київським князем, а Переяслав передає своєму малолітньому сину Володимирі» [4, с. 66]. Мінімум інформації й відсутність будь-яких характеристик. Навіть ті декілька невеличких літописних повідомлень

про переяславський період не зацікавили дослідника, бо вони дійсно малоінформативні.

Л. В. Войтович був більш лояльним в оцінці діяльності князя Гліба Юрійовича. У ґрунтовній науковій розвідці, присвяченій дослідженню родоводу руських князів, – «Княжа доба на Русі: портрети еліти», вчений проаналізував усі наявні біографічні відомості про Гліба Юрійовича і надав йому таку характеристику: «Був добрим полководцем, енергійним і вмілим політиком, здатним маневрувати між різними таборами» [2, с. 549].

М. Ю. Брайчевський дуже критично поставився до особи Гліба Юрійовича, поставивши його першим у списку «малоавторитетних князів», «що представляли другорядні уділи і були іграшками в чийхось могутніх руках» [1, с. 421]. Вчений охарактеризував прихід Гліба на великокняжий стіл так: «Київським князем Андрій своєю волею проголосив Гліба Юрійовича Переяславського – особу нічим не видатну і малоавторитетну» [1, с. 442].

А. Ф. Литвина та Ф. Б. Успенський не сумніваються в суспільному і політичному статусі князя Гліба Юрійовича та вбачають в його особі одного з достойних політиків свого часу, «який тісно спілкувався з половцями, був прославлений у воєнному мистецтві та заключав із кочівниками мирні договори» [5, с. 170]. У своєму дослідженні «Руські імена половецьких князів: міждинастичні контакти крізь призму антропоніміки» автори приділили багато уваги аналізу стосунків Гліба із половецьким світом та високо оцінили роль князя в організації допомоги степовиків для вирішення міжкнязівських суперечностей. Названі дослідники також вважають, що «...до кінця 60-их років син Долгорукого по старшинству і своєму статусу в княжій ієрархії безумовно розглядався як один із претендентів на київський стіл, а після вигнання Мстислава Ізяславича він і отримав цей стіл за підтримки брата, Андрія Боголюбського» [5, с. 174-175].

Такі дещо протилежні оцінки особи князя переяславського та київського Гліба Юрійовича вимагають більш детального аналізу літописних джерел, прискіпливої уваги дослідників для отримання об'єктивних висновків.

Метою даної розвідки є спроба реконструкції різних аспектів біографії князя Гліба Юрійовича від першої згадки в літопису у 1147 р. до князювання в Києві в останні два роки життя. Авторами поставлено завдання проаналізувати дані літописів, що містять інформацію про Гліба Юрійовича та реконструювати хронологію його життя та діяльності. Останнє дає можливість з'ясувати важливі тенденції соціально-економічного та політичного розвитку тогочасної Русі.

Виклад основного матеріалу. Гліб Юрійович був четвертим сином Юрія Володимировича (Долгорукого). Не викликає сумнівів, що ім'я княжич отримав на честь Гліба-Давида, одного з двох перших руських святих. А. Ф. Литвина й Ф. Б. Успенський вважають, що це було єдине ім'я князя й воно суміщало в собі функції і родового (княжого), і хрестильного імен. Дослідники стверджують, що «для жодного з численних Глібів того часу невідомі будь-які інші християнські імена» [5, с. 169]. Л. В. Войтович наводить відомості, що за Любецьким пом'яником хресним іменем Гліба було Олександр [2, с. 549].

Дата народження князя невідома й вирахувати її доволі складно. Ми не знаємо дати першого одруження Гліба, визначити вік князя відносно віку його братів ніяк, бо літописці зафіксували народження лише останнього із 11-ти синів Долгорукого. Не завжди вдається визначити навіть черговість народження нащадків Юрія. Гліб вважається четвертим сином після безсумнівно найстаршого Ростислава, потім Андрія, Івана, який раніш за Гліба очолив загін, посланий Долгоруким на допомогу Святославу Ольговичу. Але в літопису Гліб вперше згадується після свого брата Бориса. І при наданні Юрієм столів своїм синам у списку завжди спочатку значиться Борис, а вже потім Гліб.

Якщо роком народження самого Юрія вважати 1099 р., та врахувати його раннє одруження й трьох (або чотирьох) старших братів, то народитися Гліб міг у проміжку від першої половини 20-их років і до початку 30-их. Остання дата, мабуть, більш вірогідна. Якщо датою народження найстаршого Ростислава вважати 1115 р., а також вірогідність народження не лише синів, а й доньок, то третій син Юрія (тобто Гліб) міг з'явитися на світ не раніше кінця 20-их рр. XII ст.

Деякі можливості для обрахунків дає також перша згадка Гліба у літопису, яка припадає на кінець лютого 1147 р. На Русі тоді йшла боротьба за владу між Ізяславом Мстиславичем та чернігівськими Ольговичами. Юрій особистої участі в усобицях не брав, але надіслав військо. Його син Іван, який очолював загін, помер на марші, і брати Борис і Гліб прийшли до померлого, оплакали його й повезли до батька Юрія [6, с. 207].

Івана у війську чернігівців замінив Гліб. Можливо він був наступним за віком, а, можливо, що старший від нього Борис був на той момент задіяний в іншому місці, тому Юрій Володимирович своєму другові з дитинства Святославу Ольговичу (зокрема, у 1108 р. батьки повезли їх малолітніх у Степ для одруження на половчанках) пообіцяв прислати Гліба: *«Ти не тужи за сином моїм. Якщо того бог одібрав, то я тобі другого сина пришлю»* [6, с. 208]. У квітні 1147 р. Юрій виконав свою обіцянку й відрядив до союзника сина Гліба. На момент цих подій Гліб мусив мати років п'ятнадцять, це був вік, коли княжичі найчастіше включалися в політичне життя Русі. Тож народитися княжич міг після 1130 р.

Та, зважаючи на активну участь у подіях 1147 р. і самостійні дії Гліба на Курщині, де він садовив посадників, він на момент 1147 р. був, очевидно, дещо старшим і мав років сімнадцять-вісімнадцять. Тож найбільш вірогідним часом народження Гліба видається 1130 р.

Отже, Гліб Юрійович, посланий Долгоруким на допомогу Святославу Ольговичу, активно включився в події. У серпні 1147 р. він приєднався у Девягорську до війська Святослава, у якому були син останнього Олег та половці. Об'єднаний загін вирушив у Курське Посейм'я до *«города Крома на Ізяславича [Мстислава]»* [6, с. 209].

Після вбивства Ігоря Ольговича у вересні 1147 р. Гліб із Суздаля прийшов до Святослава Ольговича і вони разом пішли до Курська. Куряни відмовилися захищати свого князя Мстислава Ізяславича, натомість *«послали [послів] до Юрійовича і взяли у нього посадника собі»*. Гліб тоді посадив свого посадника не лише в Курську. Літопис повідомляє: *«І посаджав посадників своїх Гліб Юрійович по Посейм'ю, за полем»*. Та не всі курські городи погодилися визнати Гліба Юрійовича, жителі міст Вир та В'яхань не скорилися й заявили: *«Князь у нас — Ізяслав»*. А ось місто Попаш, жителі якого теж чинили спротив, з підходом Ізяслава Давидовича вдалося захопити [6, с. 215].

Цікавою була реакція курян на повідомлення Мстислава Ізяславича про підхід війська Гліба Юрійовича до Курська: *«Мстислав же [Ізяславич], почувши, що йде Юрійович із Святославом Ольговичем на нього до Курська, розповів [про це] курянам. І куряни сказали Мстиславу: «Якщо се йдуть Ольговичі, ми раді за тебе битися навіть із дітьми [разом]. А на Володимирове плем'я, на Юрійовича, ми не можемо руки зняти». Мстислав тоді, це почувши, пішов до отця свого»* [6, с. 215]. Фраза *«а на Володимирове плем'я ми не можемо руки зняти»* досить часто вживалася у подібних ситуаціях протистояння двох гілок Мономаховичів і стала традиційною. Але що за нею стояло – реальний пієтет перед онуком Мономаха (але Мстислав також був нащадком Володимира Всеволодовича, хоча й вже з наступного покоління), чи небажання (або неможливість) воювати у тій конкретній ситуації. Можливо, куряни бачили перевагу війська Гліба, чи не мали надії на авторитет і військовий досвід тоді ще молодого Мстислава. Але ж

буквально через декілька місяців взимку 1147–1148 рр. той же Мстислав упевнено двічі прожене Гліба від Переяслава. Більш вірогідним видається, що жителі Курська віддавали перевагу Юрійовичам, а не старшим Мономаховичам, нащадкам Мстислава Володимировича.

Беручи участь у боротьбі чернігівської партії за верховенство в Русі, Гліб не забував і про свої власні інтереси і плани. Розуміючи, що конкурентів з-поміж інших князів, навіть серед рідних братів, вистачає, Гліб не ігнорував навіть найменшу можливість стати гравцем великої політики, тому що мав бажання зробити кар'єру на найвищому рівні. Важливим етапом у політичній боротьбі усе ще залишався Переяслав як остання сходинка перед отриманням великокняжого престолу, тому Гліб декілька разів намагався захопити це місто. Взимку 1147–1148 рр. він двічі ходив до Переяслава. І не просто так, а на запрошення частини переяславського боярства. Схоже, що потрапивши на південь, Гліб не забував про статус міста та можливість стати великим князем, тому не лише активно воював як союзник Ольговичів, а й налагоджував зв'язки у розрахунку на майбутнє. Очевидно, що Гліб вийшов на ту партію переяславців, яка підтримувала претензії молодших Мономаховичів (на противагу тим, хто стояв за Мстиславичів).

Першого разу Гліб прийшов до Переяслава на початку зими 1147–1148 р., але спочатку він захопив Городець Остерський: *«У тім же році поїхав Юрійович Гліб і зайняв отчий Городок [Остерський] в Ізяслава [Мстиславича]»*. Ізяславу звісно це не сподобалося, та він для початку вирішив поговорити з порушником і запросив того до Києва. Гліб погодився, але потім отримав більш заманливу пропозицію, аніж примирення з київським володарем. Воєвода Жирослав Нажирович запропонував своєму князю: *«Ти піди до Переяславля, хочать тебе переяславці»*. І, послуховавши його, він пішов уборзі до Переяславля».

Та захопити Переяслав зненацька не вдалося: *«І коли розсвітав день, а Мстислав [Ізяславич] і дружина його [ще] спали, сторожі, примчавши, сказали йому: «Не спи, княже! Гліб он прийшов на тебе!» І він, уставши спішно [і] зібравши дружину, виступив проти нього з города. А Гліб, постоявши до ранку, вернувся назад. Мстислав же, зібравшись із дружиною і з переяславцями, гнав услід за ним і догнав коло [города] Носова на [річці] Руді, [і] захопили вони трохи дружини його. А сам він пішов у Городець, а Мстислав пішов до Переяславля».*

Почувши про напад Гліба на Переяслав, Ізяслав уже не міг обмежитися переговорами і, зібравши дружину і берендеїв, вирушив до Городця Остерського. Гліб звернувся до своїх союзників Володимира Давидовича та Святослава Ольговича, але допомоги не дочекався, бо *«вони не могли нічим допомогти»*. Не отримавши підтримки, Гліб Юрійович повівся так, як завжди робив у подібних випадках. Коли Ізяслав, обложивши Городець, простояв біля нього три дні, *«Юрійович же, убоявшись, виїхав із Городка, і поклонився Ізяславу, і помирився з ним»*. Гліб і надалі поступав подібним чином. Коли виникала небезпека захоплення, поразки чи просто критична ситуація, він швидко змирявся, висловлював покору і просив вибачення й сюзеренітету, запевнював у своїй слухняності й покорі.

Отримавши індульгенцію від київського князя, Гліб стосунків із союзниками не розірвав: *«Ізяслав тоді вернувся до Києва. А Юрійович прислав [посла] до Володимира [Давидовича], говорячи: «Поневолі цілував, я хреста Ізяславу, бо він обступив був мене в городі, а од вас мені помочі не було. Нині ж я всіляко хочу бути з вами обома і буду сприяти вам»* [6, с. 216-217].

Так само не полишив Гліб спроб заволодіти Переяславом. У кінці тієї ж зими 1147–1148 рр., *«Юрійович Гліб, змовившись з переяславцями, поїхав до них із [Остерського] Городця. А Мстислав Ізяславич, довідавшись, що він іде на нього, вийшов насупроти військом своїм, з переяславцями. Гліб же, побачивши,*

що йде на нього Мстислав, — а з Глібом було мало [дружини], — сказав: «Обманули мене переяславці». І, не маючи змоги стати насупроти, він утік. Вони ж, настигаючи дружину його, [одних] захопили, а других побили. І [воєводу] Станіславича вони тоді схопили і скарали карою лютою, і інших багатьох захопили. А сам Гліб вбіг у Городок і, не змігши в нім бути, втік у Чернігів до Володимира Давидовича» [6, с. 218].

Обидва рази — як на початку зими, так і в кінці — Глібові не вдалося захопити Переяслав. Очевидно, що партія його прихильників не мала переваги, а переяславський князь Мстислав Ізяславич виявився креативнішим, і у своїй родовій резиденції діяв більш рішуче та мав більшу підтримку переяславців. Напади було впевнено відбито, а Гліб мусив утікати і ремствувати: «Обманули мене переяславці».

Після захоплення Юрієм Володимировичем у вересні 1149 р. Києва, Гліб отримав лише Канів, тоді як старшим братам дісталися більш важливі уділи: Ростиславу як найстаршому — Переяслав, Андрію — Вишгород, Борису — Білгород [6, с. 226].

У 1150 р. Гліб уже був князем пересопницьким та дорогобузьким. Можливо, Юрій і мав рацію, не давши у 1149 р. Глібу більш важливого столу, аніж Канів. Цей син Долгорукого не зміг організувати захист Пересопниці від Ізяслава Мстиславича, останній дуже легко захопив місто: «А на другий день він поїхав од Луцька до Пересопниці і тут застиг зненацька Гліба. Бо в той час Гліб стояв табором вище від города Пересопниці, на [ріці] Стублі, і звідти ледве втік сам Гліб у город. А обоз його забрали, і дружину його захопили, і коней його, і зайняли іншу дружину його. [Війська Ізяслава] заїхали од города, і не було з ким [Глібові] стояти супроти нього, [Ізяслава]» [6, с. 229-230].

Взимку 1150–1151 рр. Ізяслав уже не зміг повторити такий успішний наїзд і відібрати Пересопницю у Андрія Юрійовича: «А посилав він до нього,

розглядаючи порядки його і як город стоїть, бо тут, в Пересопниці, він раніш заскочив був брата його Гліба, і цього ж він на сьому ловив. Але не збувся замір його, тому що город був укріплений і дружину [Андрій] зібрав» [6, с. 234].

Отже, оточений у Пересопниці Гліб звично відреагував на поразку: «І Гліб, виславши [послів], сказав Ізяславу: «Як мені Юрій отець, так мені й ти отець, і я тобі кланяюсь. Ти з моїм отцем сам відаєшся, а мене пусти до отця. І цілуй мені святу Богородицю, що ти мене не візьмеш, а пустиш мене до отця мого. А я до тебе сам поїду і поклонюся тобі». Ізяслав, отож, цілував йому [образ] святої Богородиці і сказав йому: «Ви мені своє браття. До вас нема речі ніякої. А зобиджає мене твій отець, і з нами не вміє він жити».

Гліб, отож, виїхав і поклонився Ізяславу. Ізяслав же позвав його до себе на обід і, тут пообідавши, узяв його звідти з собою до Дорогобужа, а там приставив до нього сина свого Мстислава [провести його] до [города] Корчеська» [6, с. 230].

Переяславським князем вперше Гліб Юрійович став, очевидно, після смерті старшого брата Ростислава 6 квітня 1151 р. Тоді він разом з братами Андрієм і Мстиславом поховали Ростислава у церкві Св. Михаїла в Переяславі [6, с. 239].

І тоді ж, на початку квітня 1151 р., Ізяслав Мстиславич захопив Київ, а Юрій Долгорукий пішов у Переяслав. Ізяслав настійливо намагався вигнати Юрія Володимировича з Русі. Спочатку з Переяслава – в середині липня Ізяслав та Вячеслав Володимирович три дні штурмували місто і навіть спалили передгороддя: «послали [послів], до Юрія, сказавши: «Ми оба кланяємося тобі. Ти іди до Суздаля, а сина посади в Переяславлі. Ми не можемо з тобою бути тут. Ти приведеш на нас половців знову». Натомість Долгорукому було запропоновано залишити в місті сина Гліба. Юрій не мав змоги чинити спротив, тому що «не мав підмоги нізвідки, а дружина його була та побита, а та

схоплена. І, присилуваний неволею, Юрій цілував їм хреста з дітьми своїми». Таким чином Гліб залишився в Переяславі, а Юрій пішов до Городця Остерського. Але Гліб у Переяславі залишався, схоже, недовго. На початку вересня (?) Ізяслав «пішов до Городка на Юрія, взявши берендичів, і Ізяслава Давидовича, і Всеволодовича Святослава, і підмогу Святослава Ольговича. Юрій же заперся в Городку з дітьми своїми, і билися вони з городських стін протягом багатьох днів». Схоже, що серед «дітей» був і Гліб, тому що, залишаючи Русь, «Юрій тоді залишив сина свого Гліба в Городку, а сам пішов до Суздаля із Городка». Отже, того разу Глібові не вдалося надовго затриматися на переяславському столі [6, с. 250].

У квітні 1154 р. Долгорукий вирішив отримати сатисфакцію: «рушив Юрій [Володимирович] з ростовцями, і з суздальцями, і з усіма дітьми в Русь», щоб відвоювати Київ. Але тоді стався мор на коней і «Юрій же, порадившись, послав сина свого Гліба в Половці, а сам вернувся в Суздаль» [6, с. 260]. Експедиція Гліба виявилася вдалою, на початку грудня 1154 р. той повернувся з підмогою, дуже вчасною і потрібною з огляду на черговий етап боротьби за владу. 13 листопада 1154 р. помер київський князь Ізяслав Мстиславич і його місце на київському столі посів брат Ростислав, якому довелося відстоювати свої права на верховенство в державі у боротьбі з Ізяславом Давидовичем.

Як зазначав П. П. Толочко, «Посівши Київський стіл, Ростислав спробував покласти край зазіханням на Київ Долгорукого та Ізяслава Давидовича – він іде походом спочатку на Гліба – перемагає його під Переяславом, а потім на Ізяслава Давидовича» [10, с. 113].

Отже, Гліб спочатку привів половців під Переяслав, але захопити місто йому знову не вдалося. Ростислав, отримавши звістку про половців, зібрав дружину і відправив сина Святослава на допомогу переяславському князю Мстиславу Ізяславичу: «А на другий день прийшли половці до Переяславля, і

[переславці] стали битися з ними. Виїжджаючи з города, билися вони з ними кріпко. Половці ж, побачивши, що виїхала до них, [переславців], підмога, одійшли від города». У Лаврентіївському літопису вказано, що, відступивши, Гліб Юрійович з половцями «взя Пирядинь» [6, с. 261].

Ростислав Мстиславич не зважив на засторогу своїх бояр та дружини і вирушив на Чернігівщину на Ізяслава Давидовича, щоб остаточно з'ясувати стосунки: *«Почувши ж [це], Давидович Ізяслав послав [посла] по Гліба Юрійовича, щоб він прийшов із половцями до нього спішно»*. Ізяслав почувався впевнено, *«Бо, пославши [посла], він підвів був [близько] Гліба Юрійовича з половцями, з якими той побував і коло Переяславля»*. Ростислав зазнав поразки, Ізяслав Давидович сів у Києві, а Гліб вдруге посів Переяслав [6, с. 261-263].

У літопису розповідається, що приведені Глібом Юрієвичем половці *«багато лиха наробили половці навколо Переяславля, і села попалили всі, і Альтську божницю, святих мучеників Бориса і Гліба храм, запалили»* [6, с. 264].

Отже, і вдруге на переяславський стіл Гліб потрапив волею випадку: *«Ізяслав тоді, в'їхавши в Київ, сів на столі і Гліба [Юрійовича] послав у Переяславль княжити»* [6, с. 263]. Та цього разу Гліб Юрійович зумів втриматися в Переяславі аж до початку 1169 р. Жодні зміни на київському столі не завадили Глібу залишатися переяславським князем: ні смерть батька, ні черговий прихід у Київ Ізяслава Давидовича з чернігівської династії, з тим Смоленського Ростислава Мстиславича, ні запрошення на київський стіл Мстислава Ізяславича, князя волинського. З Переяслава Гліб Юрійович відразу перейшов у Київ.

У липні 1155 р. Юрій підійшов до Києва, Ізяслав Давидович тоді не став пручатися, а просто пішов з міста. Долгорукий відразу посадив своїх синів на найважливіші столи Київської землі, підтвердивши Ізяславове рішення призначити Гліба князем у Переяславі: *«Тоді ж, сівши, він роздав волості дітям:*

Андрія посадив у Вишгороді, а Бориса – в Турові, [а] Гліба — в Переяславлі, а Василькові дав Поросся» [6, с. 265].

Про князювання Гліба Юрійовича в Переяславлі літопис розповідає дуже мало, хоча це був найдовший період його княжої кар'єри – 15 років. В основному літописець повідомляє про стосунки князя з половцями.

Впродовж усієї своєї кар'єри Гліб Юрійович активно співробітничав з кочовиками. Тісні стосунки зі Степом були традиційними для Юрія Володимировича та його синів. Та, як зазначають А. Ф. Литвина й Ф. Б. Успенський, «навіть на цьому фоні Гліб вирізнявся серед інших братів інтенсивністю своїх половецьких контактів» [5, с. 71]. Літописець, розглядаючи події на Курщині у 1147 р., розповідає про безліч половців, які склали присягу князю: *«А коло Вири багато половців ходило тоді з ним до присяги»*. Події після смерті Ізяслава Мстиславича 13 листопада 1154 р. значною мірою були визначені тими половецькими силами, які привів Гліб Юрійович за дорученням батька. У боротьбі Гліба з Мстиславом Ізяславичем за Київ у лютому-квітні 1170 р. велику роль відіграли сили і союзних, і «диких» половців, які воювали на стороні тодішнього київського князя Гліба.

А. Ф. Литвина та Ф. Б. Успенський вважають, що в 50-их роках Гліб був ледь не головним агентом по зв'язкам з кочовим світом серед Юрійовичів та чернігівських Ольговичів і вчасно приводив на допомогу значні половецькі сили [5, с. 171]. На думку цих дослідників у середині та другій половині 60-их рр. «статус Гліба Юрійовича в кочовому світі, принаймні, в певній його частині, був у той час, вірогідно, ще вишим, ніж раніше. Вступивши в союз проти Мстислава Ізяславича, він посилав на допомогу його суперникам не тільки свого тисяцького з якимось загonom, але й берендіїв, а також диких половців. Пізніше ж, коли Мстислав Ізяславич йде з Києва, а перебування тут кочовиків стає

небезпечним, Гліб Юрійович своєю владою відправляє половців назад» [5, с. 173].

Ситуація з половцями тоді склалася доволі цікава. 13 квітня 1170 р. Мстислав залишив Київ, і навздогін за ним був відправлений воєвода Володислав Воротиславич з половцями. Загін настиг військо Мстислава біля міста Болохова і після недовгої перестрілки повернувся назад, *«багато наробивши зла,— вони людей розорили»* [6, с. 298]. На думку О. П. Моці, таким чином *«була проведена традиційна князівська оплата кочовиків за їхню допомогу»* [7, с. 143]. Дозволивши грабунок руського населення, Гліб Юрійович розрахувався із половцями за допомогу. Але історія із кочовиками на цьому не завершилася.

Тоді ж Гліб Юрійович *«одпустив половців у вежі, і, пішовши, стали вони за [городом] Василевом у сідельників, піджидajući дружину свою. А Василько Ярополкович, довідавшись про них із [города] Михайлова, поїхав на них уночі. Ніч же тоді була темна, і пішли вони іншою дорогою, проблудили всю ніч, а вранці, коли сходило сонце, вдарили на них, [половців]. Але половці, з'єднавшись із сідельниками, билися з ними. І ледве втік Василько до города, а дружину навколо нього побили, а інших руками захопили.*

Тоді ж Гліб пішов на Василька до [города] Михайлова з Рюриком, і з Давидом, і з Мстиславом [Ростиславичами]. І, усмиривши його, послали вони його до Чернігова. А город його спалили і вал розкопали» [6, с. 298].

Епізод дійсно показує авторитет князя Гліба серед половців, водночас він цікавий тим, що непередумані, імпульсивні дії дрібного михайлівського князя Василька Ярополковича призвели до його поразки і пішли на користь київському володарю.

Зрозуміло, що Глібові Юрійовичу, особливо тоді, коли він був переяславським князем, доводилося не лише підтримувати союзницькі стосунки

з половцями, а й воювати проти них. Весною 1168 р. Мстислав Ізяславич, великий київський князь, організував і провів два вдалих походи у Степ, маючи на меті не лише захист руської території, а й охорону торгових шляхів. Під час другого походу, коли коаліція князів зупинилася біля Канева, Гліб Юрійович скористався ситуацією і *«позвав Мстислава на обід до себе і, многи дари давши йому, одпустив його з приязню»* [6, с. 294]. Князь, очевидно, виходив з точки зору, що ніколи не завадить підтвердити свою лояльність до влади. Можливо, що саме завдяки запопадливій поведінці Гліб залишався переяславським князем так довго, незважаючи на кардинальні зміни в Києві.

Під час князювання Гліба в Переяславі сталася іще одна подія, яку літописець вважав за потрібне записати. Після того, як Ростислав Мстиславич зусиллями племінника Мстислава став київським князем, Ізяслав Давидович, тесть Гліба, знову вирішив поборотися за великокняжий престол. Влітку 1160 р. він прикликав до себе значні половецькі сили: *«[Тим часом] багато половців пішло до Ізяслава. Ізяслав тоді зібрався з обома Всеволодовичами, [Святославом та Ярославом], і з братами, і з Олегом [Святославичем], лише Святослав [Ольгович] не пішов із Чернігова. І рушив він назустріч половцям у поле, і, з'єднавшись з половцями, поїхав до Переяславля на Гліба [Юрійовича], на зятя свого, велячи йому поїхати з собою за Дніпро на Ростислава. Та Гліб не їхав із ним, і стояв він коло Переяславля дві неділі, і не досягли вони нічого»* [6, с. 280].

Чому Гліб не підтримав тестя в його боротьбі за Київ і доволі довго – два тижні – мовчки відсиджувався в Переяславі? Відповідь зрозуміла – не мав ніякого бажання вплутуватися у завідомо програшну історію. Подальший розвиток подій підтвердив його правоту: *«Коли ж почув Ізяслав, що Ростислав іде на нього з полками своїми, то побіг Ізяслав, а половці втекли у поле»* [6, с. 280]. А Гліб іще раз підтвердив своє реноме людини обережної та розважливої.

Взимку 1169 р. проти київського князя Мстислава Ізяславича склалася коаліція південних князів, Що, в принципі, не було чимось незвичним. На думку П. П. та О. П. Толочків, «Це була боротьба за владу, за старшинство серед давньоруських князів, представників однієї країни і одного князівського роду» [8, с. 240]. Незвичним був лише рівень руйнування столиці. До змови приєднався володимиро-суздальський князь Андрій Боголюбський, долучивши князів із півночі держави: *«Тої ж зими послав Андрій [Юрійович] сина свого Мстислава з полками своїми із Суздаля на київського князя на Мстислава на Ізяславича,— з ростовцями, і з володимирцями, і з суздальцями, і інших князів [послав] одинадцять, і [воєводу] Бориса Жидиславича. [Рушили тоді] Гліб Юрійович із Переяславля, Роман [Ростиславич] із Смоленська, Володимир Андрійович із Дорогобужа, Рюрик [Ростиславич] із Вручого, Давид [Ростиславич] із Вишгорода, брат його Мстислав, Олег Святославич, Ігор, брат його, і Всеволод Юрійович, і Мстислав [Ростиславич], онук Юрійів»* [6, с. 294-295]. У штурмі, який очолив Мстислав Андрійович, взяли участь і ті князі, які за рік до цього під орудою Мстислава Ізяславича так успішно об'єдналися в походах проти половців. Київ був захоплений 12 березня 1169 р.

Власне Боголюбському Київ не був потрібен, володимиро-суздальського князя хвилювало лише утвердження його зверхності в державі. Як зазначав свого часу П. П. Толочко, «Київ він передав не першому ліпшому претенденту, а своїм братам: спочатку Глібу, пізніше (не без допомоги київських бояр) – Всеволоду й Михайлу. В цьому був глибокий сенс. Боголюбський завдяки утвердженню на Київському столі представників свого роду розраховував зайняти становище старійшини серед руських князів. На певний час це йому вдалося ... Без оволодіння Києвом сеньйоріальні права Боголюбського втрачали легітимність». У своїх діях Андрій Боголюбський слідував традиціям: «по-перше, традиції в середньовіччі були великою силою, а по-друге, жилились вони не лише

історичними переказами, але й реальним значенням Києва як найбільшого економічного, культурного й релігійного центру» [9, с. 188, 191]. Зрозуміло, що продемонструвавши свою силу, захопивши і зруйнувавши місто та посадивши на київському столі свого слухняного ставленика, Андрій Боголюбський всерйоз заявляв про своє верховенство в державі, отримував серйозні важелі в управлінні Руссю.

Отже, *«Мстислав же Андрійович посадив стрія свого Гліба в Києві на столі місяця березня у дванадцятий [день]. Гліб тоді дав синові своєму Володимиру Переяславль, а Мстислав Андрійович пішов у Суздаль до отця Андрія з великою честю і славою»* [6, с. 296]. Кандидатура Гліба Юрійовича, слухняного конформіста, якнайкраще влаштовувала Андрія.

Цікавою у цьому плані є одна з мініатюр Радзивілівського літопису, на якій зображено два сюжети: Мстислав садить свого стрія Гліба на Київському столі, а зліва зображено повернення Мстислава *«зі славою до отця»*. Відразу видно, хто головний герой: невиразна фігура Гліба на якомусь ослінчику, наче і не на великокняжий престол його посадили, а завойовник і гвалтівник – герой. Те, що ми розуміємо як сарказм, у кращому випадку іронію (теж *«герой»*, навіть Божі храми обібрав до нитки) середньовічна людина сприймала як добре виконану роботу. Риторика літописного тексту значною мірою залежала від автора. Суть залишалася непривабливою – руйнування Києва, якого ніколи досі не було, але Андрій та його син Мстислав змальовані переможцями.

Під час князювання Гліба Юрійовича в Києві відбулося декілька подій, які характеризують його і як князя, і як людину. Перша подія – боротьба із Мстиславом Ізяславичем. Мстислав, втративши Київ, не змирився з поразкою і розпочав військові дії. Спочатку він пішов до Дорогобужа на Володимира Андрійовича. *«Гліб [Юрійович] не послав підмоги Володимирові [Андрійовичу]. Сказав бо був Гліб: «Я пошлю тобі поміч»,— і не послав»* [6, с. 296]. Чому Гліб

так вчинив? Мабуть з тих же причин, що й завжди – не хотів створювати собі лишніх клопотів, оминав ситуації програшні чи такі, які не зовсім зрозуміло як повернутися і чим закінчаться.

Київ Гліб залишив навіть іще до того, як *«Мстислав, зібравши берендичів і воїнів Осмомисла, пішов до Києва»*. Власне тоді, коли зрозумів, що наступним кроком Мстислава буде Київ. Гліб *«...поїхав на ту сторону [Дніпра] в Городок [Пісочний], а звідти, — в Переяславль»*. Втеча Гліба знову ж таки була викликана обережністю та нездатністю протистояти серйозним викликам. Побачивши, що захисники Вишгорода добре тримають оборону від Мстислава Ізяславича, Гліб Юрійович *«прислав був Григорія [Хотовича], тисяцького свого, з підмогою, і половці дикі [були] — [хан] Кончак із племенем своїм, і свої [погани] – берендичі, Бастієві люди»*. В силу обставин, що склалися, в основному через зраду галицького воєводи, Мстислав змушений був залишити Київ. Зрозумівши, що ситуація складається на його користь, Гліб повернувся до столиці [6, с. 297].

Другий епізод, який привертає увагу, – прихід половців «по мир». Не завжди стосунки Гліба зі степовиками були добрими. Хоча, правильніше буде сказати, що половці не були надійними союзниками. Це добре ілюструють події після утвердження Гліба Юрійовича в Києві. По традиційний мир із новим київським князем прийшло дві половецькі орди. Прихід двох орд, можливо, пояснюється тим, що Гліб мав обширні зв'язки зі степовиками. Одні половці прийшли по лівому березі під Переяслав, де князем був малолітній син Гліба Володимир. Інша орда йшла по правому березі і стала поблизу Корсуня. Порадившись із дружиною, князь вирішив спочатку заладнати справи із переяславською ордою, переймаючись, що сину його *«яких дванадцять літ»*.

До правобережних половців Гліб відправив посла із проханням зачекати. Але чекати ніхто не став, навпаки, *«ті [корсунські] половці, почувши, що Гліб поїхав до Переяславля, надумали: «Осе Гліб поїхав на ту сторону до тих*

половців, і там він забариться. А до нас він не поїхав. Підемо за Київ, візьмем села і підемо з добичею в Половці». Степовики вирішили, що, оскільки Гліба немає в Києві, до того ж він сам повідомив, що місто беззахисне, то вони мають можливість захопити села поблизу столиці.

Гліб, дізнавшись про свавілля «корсунських» половців, зібрався їх переслідувати, але княже оточення не дозволило йому ризикувати. Переслідувати ворога відправився Михалко Юрійович. *«І прийшов Михалко з переяславцями і з берендіями до Києва, побідивши половців, а полонені християни, вибавлені з тої неволі, вернулися до себе. І всі інші християни воздали хвалу богові і святій Богородиці, скорій помічниці роду християнському»* [6, с. 300-302].

Наступний половецький напад відбувся взимку 1170–1171 р. Гліб не зміг рушити на ворога з огляду на хворобу, тому відправив братів Михалка і Всеволода, які: *«з божою поміччю тих побили, а других захопили і сказали захопленим: «Чи багато ваших позаду?» І вони сказали: «Багато є». І мовив Володислав: «Осе ми держимо колодників собі на смерть. Повели-но, княже, нехай посічуть їх». І посікли їх усіх»*. Цей сюжет, як і в попередньому епізоді із «корсунськими» половцями, повторюється тричі [6, с. 304].

Напад половців був успішно відбитий. А 20 січня 1171 р. Гліб Юрійович помер. Літописне повідомлення про кончину князя коротке: *«У той же час преставився благовірний князь Гліб, син Юрійів, онук Володимирів, у Києві, княживши два роки. Сей князь був братолюбцем; [якщо] кому-небудь він хреста цілував, то не одступав од нього аж до смерті. Був же він кротким, добродішним, любив монастирі, чернечий чин поважав, убогим щедро помагав. І, опрятавши тіло його, положили його в [церкві] святого Спаса в монастирі [на Берестовім], де й отець його лежить. Преставився ж Гліб місяця січня у двадцятий [день], в день [пам'яті] святого отця Євфимія»* [6, с. 304-305]. Ніяких особливих чеснот Гліба, окрім християнського добродішства, літописець не

відзначив. А коли сказати нічого, то укладачі літопису пишуть, що князь був добрим християнином.

В історіографії існує думка, що Гліб Юрійович помер не своєю смертю, а був отруєний київськими боярами. На думку М. Ю. Брайчевського, він «розділив сумну долю свого батька: 1171 р. його отруїли київські бояри Григорій Хотович, Степанець та Олекса Святославич». Літопис під лютим 1173 р. повідомляє: *«Того ж року став Андрій [Юрійович] складати вину на Ростиславичів і прислав до них [мечника] Міхна, кажучи так: «Видайте мені Григорія Хотовича, і Степанця, і Олексу Святославця, бо се вони уморили брата могого Гліба, і вони є вороги нам усім». Але Ростиславичі його не послухали і одпустили Григорія від себе»* [6, с. 308].

Наскільки об'єктивним був Боголюбський у своїх звинуваченнях? Однозначно щось стверджувати важко. На початку зими Гліб Юрійович був настільки хворий, що не зміг піти у похід на половців. І за рік перед цим оточення князя не пустило його на половців, хоча у тому випадку дійсно була небезпека малого княжого війська і не варто було ризикувати життям київського князя. Дуже вірогідно, що помер Гліб своєю смертю, після довгої хвороби. До того ж, вік Гліба відповідає середньостатистичному віку життя руських князів. За дослідженнями В. К. Козюби, «...є 46 князів, з датами народження та смерті, які померли в дорослому віці. ... Середній вік життя Рюриковичів становив 42,6 роки. Якщо врахувати ще 154 князів, чий вік встановлюється приблизно за додатковими ознаками (порядок народження в сім'ї, дата одруження чи появи першої дитини тощо), то середній вік 200 дорослих представників князівського роду становив 43,6 роки» [3, с. 32]. Отже, Гліб Юрійович, який мав на момент смерті трохи більше 40 років, вповні міг завершити своє життя природнім чином.

І те, що Андрій висунув свої звинувачення через два роки, теж посилює сумніви у правдивості його претензій. М. Ю. Брайчевський закиди

Боголюбського пояснює тим, що Ростиславичі перестали виконувати волю володимиро-суздальського князя: «Андрій, дізнавшись про смерть брата, надіслав до Києва мечника Міхна з вимогою видати осіб, причетних до вбивства. Ростиславичі, які, на диво, після погрому 1169 р. вийшли з покори і перестали слухати свого могутнього сусіда, відповіли відмовою» [1, с. 442]. Поки поставлений Андрієм Роман Ростиславич був слухняним ставлеником Боголюбського, то питань не виникало. Дуже схоже на те, що звинувачення бояр у вбивстві Гліба було лише приводом для Боголюбського висловити незадоволення Романові та його оточенню і не мало під собою реального ґрунту.

Перша дружина Гліба померла в Суздалі, про що в літопису був зроблений запис, датований 23 квітня 1154 р. [6, с. 260]. Другим шлюбом князь одружився із дочкою Ізяслава Давидовича. А. Ф. Литвина та Ф. Б. Успенський вважають, що дружиною Ізяслава була половчанка, тому родинні зв'язки з Ізяславом були вигідні Глібу, бо розширювали союзні стосунки з половцями. [5, с. 172]. Л. В. Войтович мав дещо інший погляд на другий шлюб Гліба. Цей дослідник вважав, що Ізяслав Давидович «після того, як мусив 1154 р. уступити Київ Долгорукому. Після невдалих спроб знову вернутися до Києва мусив погодитись на мир, скріплений шлюбом єдиної дочки з Глібом Юрієвичем» [2, с. 377]. Аналіз літописного свідчення про цю подію – *«Тої ж зими Юрій узав у Ізяслава Давидовича в Чернігові дочку його за сина свого Гліба в Київ»* [6, с. 261] – дозволяє думку Л. В. Войтовича вважати більш слушною. Юрій Долгорукий не мав жодного сумніву стосовно того, щоб відібрати Київ у Ізяслава Давидовича. Та водночас він не мав бажання втрачати свого колишнього і потенційного союзника, яким був Ізяслав, і бажав, щоб той і надалі залишався помічником і соратником. Тому був організований цей шлюбний союз сина Юрія і доньки Ізяслава, однаково вигідний обом князям. Не зовсім звичним було те, що Гліб без застороги погодився з батьком. Перший шлюб молодим князям найчастіше

влаштовував батько, але вдруге вони, як правило, одружувалися самі. Гліб же і вдруге одружився з волі батька.

Висновки. Аналіз літописних повідомлень дозволяє реконструювати хронологію подій життя та політичної (княжої) кар'єри Гліба Юрійовича, а також відтворити деякі риси його характеру, мотиви поведінки та вчинків.

Гліб Юрійович народився близько 1130 р. Переяслав все ще був для нього важливою сходинкою до київського великокняжого престолу. Власними силами він не зміг заволодіти цим містом, але зміг стати переяславським князем з волі інших князів – Ізяслава Давидовича й батька – Юрія Долгорукого. Гліб залишався переяславським князем довгий період часу, незважаючи на зміни на київському престолі.

Гліб мав бажання і амбіції, зокрема, і стосовно великокняжого престолу, але особливих зусиль для досягнення цієї мети не докладав. Якщо ситуація складалася не на його користь, він легко відступав. Можливо, в цьому проявлявся його конформізм, який робив із Гліба гнучкого політика, «здатного маневрувати між різними таборами». Парадоксально, але завдяки цьому він досягав результату. Із 11-ти синів Юрія Долгорукого не так багато вибилося у «перші ряди» – Андрій, Ростислав, Михалко і Гліб. Троє останніх князували у Переяславі, але з них усіх лише Гліб зміг зайняти київський престол, хоч і з подачі Боголюбського та після жахливого погрому 1169 р. А за нього конкурентів в Русі вистачало – Мстиславичі, Юрійовичі, чернігівські Ольговичі, а як союзники долучалися ще й князі з галицької династії.

Гліб Юрійович був успішним переговорником з різними ордами половців. Іноді складається враження, що вони сприймали його за свого. Дійсно, він мав $\frac{3}{4}$ «половецької крові» (бабуся та мати були половчанками, а батько – наполовину). Воювати з половцями Гліб також умів, хоч це відбувалося вже на кінцевому етапі його життя й часто замість нього в походи ходили його молодші брати та

союзники. До самої смерті батька Гліб був слухняним виконавцем його волі, в тому числі й в матримоніальних справах, оскільки ще й у віці 25 років одружився (вдруге) з політичних міркувань за наказом батька на доньці його союзника.

Незважаючи на звинувачення, які Андрій Боголюбський висував до групи київських бояр в отруєнні Гліба Юрійовича, все ж літописні джерела свідчать про його смерть від зтяжної хвороби, яка не дозволяла йому вирушати в походи в останні кілька місяців його життя. Отже, думка про отруєння князя киянами є лише екстраполяцією фіналу життя Юрія Долгорукого на його сина Гліба Юрійовича.

Список використаних джерел та літератури

1. Брайчевський М. Ю. Вибране. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2009. Т. 1. 720 с.
2. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти: монографія. Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2006. 784 с.
3. Козюба В. К. Історико-демографічна характеристика давньоруської сім'ї (за матеріалами історичних та археологічних джерел). *Археологія*. 2001. № 1. С. 29–41.
4. Коринный Н. Н. Переяславская земля, X – первая половина XIII века. Киев: Наукова думка, 1992. 312 с.
5. Литвина А. Ф., Успенский Ф. Б. Русские имена половецких князей; междинастические контакты сквозь призму антропонимики. Москва, 2013. 279 с.
6. Літопис Руський за Іпатським списком / авт. перекл., передм. та прим. Л. Є. Махновець. Київ, 1989. 591 с.
7. Моця О. П. Землероби та кочівники на Великому Кордоні Східної Європи в часи Київської Русі. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 296 с.; іл.
8. Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь. Україна крізь віки. Т. 4. Видавничий Дім Альтернативи. Київ, 1998. 352 с.
9. Толочко П. П. Київ і Русь. Вибрані твори 1998–2008 рр. Київ: ВД «Академперіодика», 2008. 348 с.
10. Толочко П. П. Київська Русь. Київ: Абрис, 1996. 360 с.; іл.

References

1. Braychevskyy, M. Yu. (2009). Vybrane [Selected]. Vol. 1. Kyiv [In Ukrainian].

2. Voytovych, L. V. (2006). Knyazha doba na Rusi: portrety elity: monohrafiya [Princely Age in Russia: Portraits of the Elite: Monograph]. Bila Tserkva [In Ukrainian].
3. Kozyuba, V. K. (2001). Istoryko-demohrafichna kharakterystyka davnoruskoyi sim'yi (za materialamy istorychnykh ta arkheolohichnykh dzherel) [Historical and demographic characteristics of the ancient Rus' family (based on historical and archaeological sources)]. *Arkheolohiya [Archeology]*, 1, 29–41 [In Ukrainian].
4. Korinnyi, N. N. (1992). Pereyaslavskaya zemlya, XI – pervaya polovina XIII veka [Pereyaslav land, 10th – first half of the 13th century]. Kiev [In Russian].
5. Litvina, A. F., & Uspenskii, F. B. (2013). Russkiye imena polovetskikh knyazei; mezhdinasticheskie kontakty skvoz prizmu antroponimiki [Rus' names of the Polovtsian princes; interdynastic contacts through the prism of anthroponymy]. Moskva [In Russian].
6. Makhnovets', L. Ye. (Ed.). (1989). Litopys Ruskyy za Ipatskym spyskom [The Rus' Chronicle according to the Hypatian List]. Kyiv [In Ukrainian].
7. Motsya, O. P. (2015). Zemleroby ta kochivnyky na Velykomu Kordoni Skhidnoyi Yevropy v chasy Kyivskoyi Rusi [Farmers and nomads on the Great Border of Eastern Europe during the time of Kyivan Rus]. Kyiv [In Ukrainian].
8. Tolochko, O. P., & Tolochko, P. P. (1998). Kyivska Rus. Ukrayina kriz viky [Kyivan Rus. Ukraine through the ages]. Vol. 4. Kyiv [In Ukrainian].
9. Tolochko, P. P. (2008). Kyiv i Rus. Vybrani tvory 1998–2008 rr. [Kyiv and Rus. Selected Works 1998–2008.]. Kyiv [In Ukrainian].
10. Tolochko, P. P. (1996). Kyivska Rus [Kyivan Rus']. Kyiv [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 19.02.2026 р.

Стаття прийнята до друку: 26.02.2026 р.

Стаття оприлюднена: 20.03.2026 р.